

ВІДГУК

ОПОНЕНТА

ОХРИМЕНКА ІГОРЯ ВІТАЛІЙОВИЧА

на дисертаційну роботу Капелюшної Тетяни Вікторівни
за темою “Управління безпекою підприємств: теорія та методологія”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність, обраної теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт.

Сучасні економічні умови господарювання характеризуються невизначеністю, що призводить до появи нових ризиків та загроз для підприємств. Динаміка змін у зовнішньому середовищі впливає на надійні та усталені механізми управління безпекою, які, на жаль, не адаптовані до нових викликів та невизначених умов. Окрім того, технологічні зміни, використання інформаційних технологій у бізнес-процесах значно підвищує ризики кіберзагроз, що вимагає формування нових та складніших механізмів управління безпекою, з урахуванням зростання кіберзагроз та інцидентів, що порушують загальну безпеку підприємств. Конкурентний тиск змушує підприємства оптимізувати всі процеси, включаючи управління безпекою, оскільки забезпечення високого рівня безпеки дозволяє зменшити витрати, підвищити ефективність використання ресурсів і зберегти конкурентоспроможність підприємств. Дослідження проблематики управління безпекою в даному контексті обумовлює потребу розробки нових підходів, методологію управління безпекою. Саме тому дослідження забезпечення безпеки підприємства та управління нею є актуальним і важливим для розвитку сучасних підприємств, оскільки сприяє збереженню їхньої стійкості, ефективності та конкурентоспроможності в умовах динамічних економічних викликів.

Дисертаційна робота виконана відповідно до напрямів науково-дослідних робіт Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій: “Кадрові технології в управлінні інформаційною безпекою підприємства” (№ держ. реєстрації 0222U005067), “Інноваційні засади розвитку телекомунікаційних підприємств” (№ держ. реєстрації 0120U100021), “Конкурентна розвідка як складова забезпечення інформаційної безпеки підприємства” (№ держ. реєстрації 01181U00058), “Запобігання і протидія методам соціальної інженерії у забезпеченні інформаційної безпеки підприємства” (№ держ. реєстрації 0123U100743), в яких автором запропоновано теорію та методологію управління безпекою підприємства, що ґрунтується на

моделюванні безпекової площини підприємства з визначенням його стійкості за окресленими цільовими результатами безпеки.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що опонована дисертаційна робота дозволяє вирішити проблемні питання щодо управління безпекою підприємства безпеки, що актуалізовано непередбаченістю умов функціонування підприємств, а також має тісний зв'язок з науковими програмами, темами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій дисертації. Відповідно до обраного напрямку досліджень, здобувачем сформульовано мету – обґрунтування теоретико-методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління безпекою підприємств за сучасних невизначених умов функціонування.

Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується використанням в роботі множини загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що відповідає предмету та об'єкту дослідження таких як: логічного, історичного та морфологічного аналізу для уточнення понятійно-категоріального апарату, а саме сутності, змісту управління безпекою підприємств; компаративного аналізу для структурування досліджуваних явищ та процесів ризикології підприємств; структурно-функціонального аналізу – для розкриття елементів та складових управління безпекою підприємств; аналізу та синтезу – для вивчення сутності управління безпекою, визначення цільових безпекових орієнтирів підприємств та їх впливу на стійкість безпеки функціонування підприємств; наукової абстракції – для розроблення підходу до управління безпекою з виокремленням метрик безпеки; методи узагальнення, формалізації, групування, систематизації; економіко-математичний та статистичний методи (ряди динаміки, аналіз даних, прогнозування) застосовувалися для моніторингу виявлення взаємозалежностей, впливу складових безпеки, ризиків і загроз на цільові безпекові орієнтири підприємств та інші.

Об'єктивність результатів дослідження підтверджується використанням офіційних статистичних матеріалів та звітів. Достовірність вирішення поставлених наукових завдань підтверджується тим, що дослідження проводилося ґрунтовно, з опрацюванням нормативно-правових документів, аналітичних публікацій, інформаційних ресурсів, реферативних баз даних, наукових праць вчених.

Належна апробація теоретико-прикладних розробок на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, вебінарах, а також впровадження авторських розробок в освітній процес, підтверджують достовірність й обґрунтованість отриманих результатів та наукової новизни.

Дисертація містить загальні висновки, які відображають найвагоміші здобутки автора й логічно завершують виконання завдань, що поставлені у роботі для досягнення мети.

Таким чином, вищезазначене дозволяє констатувати, що викладені в дисертаційній роботі висновки, пропозиції та рекомендації відзначаються комплексністю, логічністю і системністю подання, мають достатньо високий рівень обґрунтованості та достовірності.

Наукова новина отриманих результатів. Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє виокремити елементи наукової новизни у сформульованих автором положеннях дисертаційної роботи. До найбільш вагомих результатів можна віднести такі наукові положення:

- вперше науково обґрунтований концепт цільових орієнтирів безпеки підприємства (здатність до розвитку, стійкість, платоспроможність, конкурентоспроможність, прибутковість і рентабельність, а також гармонізація інтересів стейкхолдерів), що тісно пов'язаний із ризиками та загрозами в умовах сучасних викликів (рис. 1.9., с. 78). Обґрунтовані автором орієнтири слугують векторами управління безпекою, які націлюють підприємство на ефективність функціонування в динамічному середовищі;

- вперше доведено взаємозв'язок між ризиками, загрозами та невизначеностями, що підсилює синергетичний ефект важкопрогнозованості та непередбачуваності умов функціонування підприємства. Автором пропонується розмежування точок: ризик визначається як репелерна точка, а загроза – як точка біфуркації (неоднозначність, нестабільність, суттєві відхилення індикаторів), що дозволить спрямовано та координовано управляти зміщенням площини безпеки у разі відхилень від нормативних (атракторних) точок або змінювати підхід, адаптуючи до нового стану безпеки).

- вперше побудовано модель управління безпекою підприємств-постачальників електронних комунікаційних послуг з визначенням безпечових відхилень у безпеко-небезпечній площині дотичності репелерних точок впливу ризиків і біфуркаційних точок дії загроз та вибором відповідного підходу до управління безпекою підприємства для досяжності цільових показників діяльності. За результатами моделювання визначено стійкість підприємства (рис. 4.21, с. 286; рис. 4.22, с. 286; рис. 4.23, с. 287; рис. 4.24, с. 287; рис. 4.25, с. 288) з подальшим визначенням безпекової площини за репелер та біфуркаційними точками й ідентифікацією стану безпеки (небезпеки) підприємств (табл.4.37, с. 302), що підтверджує апробованість винесених на захист теоретико-методологічних розробок;

- вперше запропонована автором параметрична діагностика безпеки підприємства (с. 332-336) є вагомим науковим внеском, оскільки за умов невизначеності та динамічності дозволяє кількісно виміряти невизначеність, визначити вплив викликів (з врахуванням їх вірогідності), як-от, достатньо аргументовано використаний у роботі підхід врахування ентропії, її кореляцію із прибутком (рис. 5.12, с.337).

- удосконалено науково-методичний підхід, який полягає у проєкції процесу управління на безпеку підприємства в умовах невизначеності, що

передбачає забезпечення керуючої сторони максимально можливим обсягом інформації за допомогою VUCA та BANI-аналізу викликів, невизначеностей (с. 125-126; с.129-130; табл. 3.1., с. 198). Запропонований автором підхід, на відміну від існуючих, орієнтований на створення умов, що гарантує функціонування підприємства та дозволяє упередити від втрати прогнозованості управління. Посилює цінність запропонованого методичного підходу його практичне використання у п'ятому розділі роботи для аналізу й виявлення дестабілізуючих факторів в умовах високої ентропії (рис. 5.6, с. 328; рис. 5.7, с. 329; рис. 5.8, с. 330; рис. 5.9, с. 331).

- дістало подальшого розвитку диференціація безпекової площини управління підприємством за рівнями безпеки та небезпеки (рис. 1.8., с. 75) відповідно до ймовірності виникнення ризиків і реальної дії загроз, які впливають на цільові орієнтири, що передбачає доповнення традиційно визначених станів безпеки новими станами небезпеки (передкризовий, кризовий, критичний).

- дістало подальшого розвитку наукове обґрунтування доцільності доповнення теорії ризиків поняттями “резистентності” під впливом ризиків і загроз в залежності від умов функціонування підприємства у середовищах визначеності та невизначеності (рис. 2.1., с. 103), що дозволяє означити наслідки впливу на вибір підходів до управління безпекою та відновлення резистентності підприємства.

- дістало подальшого розвитку науково-онтологічний базис (рис. 3.2, с. 154), сформований цільовими безпековими орієнтирами підприємства, за якими визначається напрямок досягнення прийняттого рівня безпеки в умовах потенційно можливого виникнення ризиків та загроз за визначених та невизначених умов функціонування, також ґрунтується на запропонованому автором теоретико-практичному базисі (рис. 3.1, с. 153) з акцентом на практичний компонент, яким охоплюються конкретні завдання, критерії, індикатори, а також моніторинг ризиків і загроз, визначення рівнів безпеки або небезпеки;

- дістало подальшого розвитку конструктивне бачення автором значущості енергоефективного підключення споживачів за технологією xPON (с. 231-232), обумовлене надзвичайними умовами роботи підприємств-постачальників електронних комунікаційних послуг, а також інтеграцією національної енергосистеми з європейською мережею операторів систем передачі електроенергії (European Network of Transmission System Operators for Electricity), що актуально з урахуванням євроінтеграційних процесів, гармонізації документації, взаємовідносин, посилення спільної роботи підприємств;

- дістало подальшого розвитку моніторинг безпекової площини вітчизняних підприємств-постачальників електронних комунікаційних послуг (п. 4.2., с. 248-282) за запропонованою у роботі методикою розмежування

ризиків та загроз; визначено безпекові проблеми розвитку ПрАТ “Водафон”, АТ “Укртелеком”, ПрАТ “Датагруп”, ПрАТ “ВФ Україна”, ТОВ “Лайфселл” у динаміці для пошуку підходу до управління безпекою підприємства у разі його високої чутливості до умов функціонування, що підтверджує практичну цінність теоретико-методологічних напрацювань автора.

Викладені та обґрунтовані в дисертації положення представляють концептуально нові теоретичні твердження, ідеї практичні рекомендації, що отримані автором на основі власного авторського підходу до вирішення проблеми управління безпекою підприємства за умов невизначеності їх функціонування.

Теоретична та практична значущість наукових результатів. Теоретичне значення роботи полягає у науково обґрунтованих висновках та рекомендаціях, які можуть бути використані органами законодавчої і виконавчої влади під час підготовки проектів нормативно-правових актів, які пов’язані з регулюванням діяльності підприємств сфери електронних комунікацій України, а також підприємствами. Результати дисертаційної роботи впроваджено в роботу: Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв’язку (довідка № 06-4065/103 від 12.06.2024 р., довідка № 06-4169/103 від 17.06.2024 р.), основні науково-практичні розробки впроваджено в діяльність таких підприємств, як: ТОВ “ПРОКОМ” (довідка № 3345 від 05.06.2024 р.); ДП “Ес Енд ТІ Україна” (акт від 28.05.2024 р.); ТОВ “НВО “Інформаційні технології” (довідка № 259-24 від 15.05.2024 р.); ТОВ “Євростратос” (акт від 27.05.2024 р.); ТОВ “АМ “АРТ-ПРОЄКТ” (довідка № 57 від 18.05.2024 р.); ТОВ “ІТ Спеціаліст” (довідка № 965 від 28.05.2024 р.); в освітньому процесі Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій під час викладання дисциплін: “Економічна безпека діяльності підприємства”, “Управління інформаційною безпекою банків”, “Організація проведення наукових досліджень” та написання кваліфікаційних робіт (акт від 07.06.2024 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових виданнях. Ознайомлення з публікаціями автора дозволяє констатувати, що їх зміст відображає результати дисертаційної роботи, а характер видань відповідає встановленим вимогам до опублікування результатів досліджень на здобуття ступеня доктора економічних наук.

За результатами дослідження опубліковано 67 наукових праць загальним обсягом 24,8 друк. арк. (з них 13,8 друк. арк. належить особисто автору), а саме: дві колективні монографії обсягом 1,05 друк. арк. (з них 0,81 друк. арк. авторські), п’ять статей у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection (одна) та Scopus (чотири), три статті у періодичних виданнях ЄС, двадцять одна стаття у наукових фахових виданнях України категорії “Б”, чотири статті в інших наукових періодичних

виданнях обсягом 19,45 друк. арк. (з них 9,26 друк. арк. авторські), 32 публікації тез доповідей за матеріалами міжнародних наукових і науково-практичних конференцій обсягом 4,3 друк. арк. (з них 3,73 друк. арк. авторські).

Результати дослідження викладені аргументовано у достатньому обсязі, дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел з 418 найменувань, 4 додатків. Загальний обсяг роботи – 485 сторінок комп'ютерного тексту, з них 365 сторінок основного тексту (22,8 друк. арк.), містить 111 рисунків, 46 таблиць (10 сторінок – рисунки і таблиці, які повністю займають площу сторінки).

Зміст опублікованих праць здобувача відображає сутність отриманих результатів наукового дослідження та підтверджує наукову новизну.

Обсяг дисертаційної роботи, представлена новизна проведеного дослідження, практичне використання отриманих результатів, повнота висвітлення наукових положень в опублікованих працях, апробація отриманих результатів, в цілому відповідають чинним вимогам щодо написання дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Оцінка ідентичності змісту реферату й основних положень дисертації, мова дисертаційної роботи, відповідність встановленим вимогам. В рефераті дисертаційного дослідження Капелюшною Т.В. достатньо та повно відображено зміст основних положень дисертації, ідентичних їй за структурою та змістом. Розкрито актуальність обраної теми, наукову новизну розробок, надано висновки та рекомендації автора. Наведено список опублікованих праць за темою дисертаційної роботи. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) і профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.861.03 Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій. Структурна побудова відповідає кваліфікаційним вимогам щодо представлення матеріалів дослідження – є послідовною та пов'язаною єдиною цільовою спрямованістю відповідно до теми і визначених завдань дослідження. Стил викладення основного змісту, висновків та рекомендацій відповідає вимогам науковості, послідовності, стилістичної побудови, грамотності. Проблематика дослідження прослідковується як на початковому етапі теоретичного обґрунтування, так і на заключному етапі розробок відповідних рекомендацій щодо її впровадження. Методи дослідження, застосовані автором у процесі доведення основних положень дослідження, не викликають сумнівів. Мова дисертації достатньо лаконічна, коректна та зрозуміла.

Оформлення реферату та дисертації відповідає чинним вимогам до написання робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Дискусійні положення та зауваження. Одночасно із загальною позитивною оцінкою представлених у дисертаційній роботі Капелюшною Т.В. положень, висновків та рекомендацій, слід надати певні зауваження.

1. Автором послідовно та ґрунтовно розглядається поняття “безпека” та “безпека підприємства”, надано авторське визначення поняття безпеки підприємства як стану стійкого функціонування й потенціальної спроможності його розвитку за умови відсутності небезпек (викликів, ризиків, загроз), а у разі їх появи – захищеності, що гарантує досягнення цільових безпекових результатів діяльності (с. 60). Доцільно було б у роботі надати визначення “управління безпекою підприємства”, що надало можливість автору суцільно представити результат опрацювання теоретичних напрацювань за темою дослідження з урахуванням управлінських аспектів.

2. У роботі автором представлено складові безпеки підприємства, проведено ґрунтовні їх розрахунки (рис. 1.13, с.94; додаток Б, табл. Б1-Б40), що засвідчує опрацювання великого обсягу статистичного матеріалу, проте, складові потребують групування за ступенем впливу на безпеку та виокремлення найбільш значущих для цільових результатів безпеки.

3. Робота значиться як логічно структуроване дослідження, у якому повно, послідовно викладено отримані результати, аргументовано висновки. Особливої уваги заслуговує запропонована модель управління безпекою підприємств, що комплексно та детально описана та поєднує: цільові безпекові орієнтири, репелерні точки впливу ризиків та біфуркаційні точки дії загроз, а також ідентифікацію безпеко-небезпечної площини, що ними окреслюється; безпекові відхилення (відхилення від метрик безпеки, як результату за цільовими безпековими орієнтирами). Окрім репелерних та біфуркаційних точок, згадуються атракторні точки, проте, їх варто означити у концепті траєкторії площин станів безпеки під дією тривекторного синергетичного управління (гармонізація інтересів – захист від небезпек – захист складових) (рис. 3.10, с.186).

4. Значиться вагомим науковим внеском визначення впливу викликів (з врахуванням їх вірогідності) за запропонованим у роботі підходом врахування ентропії та її кореляцію із прибутком (рис. 5.12, с.337), що є беззаперечно є сильною стороною у роботі. Проте, варто було б надати більшої аргументації на користь методу, відзначити переваги перед кореляційно-регресійним аналізом, що підкреслило б доцільність оцінки невизначеності саме за вирахування ентропії.

5. Запропоновані у роботі стратегічні напрями розвитку підприємств (рис. 5.18, с. 344), доцільно було б доповнити пропозиціями щодо вирішення проблем безпеки підприємства за умов невизначеності, повоєнного відновлення та реконструкції, ґрунтуючись на прикладах зарубіжних підприємств, що ефективно та дієво віршували означену проблему.

Висловлені зауваження та зазначені недоліки не впливають на позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи і не порушують принципових положень, що визначають наукову новизну та виносяться на захист.

Загальний висновок. Дисертація Капелюшної Тетяни Вікторівни на тему: “Управління безпекою підприємств: теорія та методологія” є завершеною науковою працею, в якій отримано нові, науково обґрунтовані теоретичні, методологічні, методичні, практичні результати, що в сукупності вирішують наукову проблему, що обумовлена потребою наукової рефлексії щодо управління безпекою підприємства за умов невизначеності та динамічності соціально-економічних систем у частині формування цільових безпекових орієнтирів для обґрунтування концепту управління безпекою підприємством у взаємозв’язку з попередньо розмежованими ризиками і загрозами, якими визначатиметься площина управління безпекою підприємства.

З огляду на актуальність теми дослідження, отримані результати, їх наукове і практичне значення в сучасних невизначених умовах господарювання економічних одиниць, можна стверджувати, що дисертаційна робота: “Управління безпекою підприємств: теорія та методологія” є власно проведеним автором дослідженням, що за структурою, обсягом і характером викладення матеріалу відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами і доповненнями) та пп. 7 і 9 “Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №1197 від 17 листопада 2021 року щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її автор Капелюшна Тетяна Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
ректор Київського кооперативного інституту
бізнесу і права Київської регіональної
спілки споживчої кооперації

Підпис Охріменка І.В. засвідчую.

Учений секретар Київського
кооперативного інституту бізнесу і права

Ігор ОХРИМЕНКО

Ірина ТАРАСОВА